

Adımız məfkurəmizdir

18-24 avqust 2020-ci il

Türküstan

www.turkustan.info

Dilqəm
ƏHMƏD

birliyi fevral ayının 19-da günortadan sonra Bəyoğlu "Tokatlıyan" hotelinin salonunda mükələf bir musiqili-rəqsli çay ziyaferi tərtib edib.

qışlanıb. Xüsusilə, pianoda milli azəri havaları çalan və milli şerqilər oxuyan azərbaycanlı tələbələrdən Dilşad xanım çox alqışlanıb" ("İstiqlal", N 29, 1933).

Yazında adı çəkilən Dilşad xanım geləcəkdə nüvə fizikası sahəsində elmlər doktoru dərəcəsi qazanan Dilşad Talibxan Elbrusdur.

Mühacirətdə çap olunan "Qurtuluş" jurnalının üçüncü sayında "İstanbulda azərbaycanlı artistlər" başlıqlı məqalə dərc olunub. Yazıcı azərbaycanlı sənətçilərin İstanbul va Ankara ilə yanaşı, Anadolunun müxtəlif bölgələrində də uğurla fəaliyyət göstərdiyi qeyd olunub, musiqi ilə yanaşı, teatr sənətinin də inkişa-

Türkiyədə Azərbaycan kinosu

Ötən yazımızda mühacirətdə fəaliyyət göstərən "Azərbaycan Musiqi Heyəti"ndən bəhs etdi. Musiqi sənəti ilə yanaşı, azərbaycanlı mühacirlər Türkiyədə kino və teatr sahəsində də hələ 1920-1930-cu illərdən etibarən fəaliyyət göstərib, müxtəlif dərnəklər qurublar.

Azərbaycan mədəniyyətinin təbliği daha çox siyasi qurumların nəzdində fəaliyyət göstərən mədəniyyət şöbələri və gənclər təşkilatları vəsitiylə baş tuturdu. Məsələn, 1925-ci ildə qurulmuş "Azəri-Türk Gənclər Birliyi" İstanbulda bir sıra tədbirlər keçirib. 28 May, Ramazan bayramı münasibətlə İstanbuldakı hotellərdə çay ziyafətləri verilib, digər Türk dünyasından olan mühacir qurumları birlikdə gecələr, gəzintilər təşkil edilib. Həmin illərdə fəaliyyət göstərən "Azərbaycanlı Tələbələr Birliyi" də mədəniyyətin və birliliyi təbliği istiqamətində xeyli tədbirlər təşkil edib. Məsələn, "İstiqlal" qəzetində "Azərbaycanlı tələbələrin çay ziyaferi" adlı kiçik xəbərdə bildirilib:

"İstanbulun ali məktəblərində oxuyan azərbaycanlı tələbələrin

Azerbaycanlı
Kükük Temurdan bir hatıra

Böyük salonun qapısı üzərində Türkiye və Azərbaycan bayraqları asılıb, ziyafet Türkiye və Azərbaycan milli marşları ilə başlayıb. Hər iki marş ayaqda dirlənib, ondan sonra müvəffəqiyyətə Azərbaycan, Türkiye və Krim musiqiçiləri milli hava çalıb, milli geyimlərdə edilen milli rəqsler çox al-

findan bəhs edilib:

"Azərbaycan Musiqi Heyəti" ilə yanaşı, Azərbaycan teatrı da türkiyəli tamaşaçıların ümumi marağını cəlb etməkdədir. Başda məşhur "Arşın mal alan" operet-tası olmaqla, Azərbaycan operettaları İstanbul səhnələrində çox böyük rəğbətlə qarşılanmaqdır. Təkcə teatrda deyil, adı həyatda da Azərbaycan vallarının uğuru böyükdür. İstanbul küçələrində yürüyərkən Azərbaycanın operettalarımızdakı şərqlərini dinləmək hər zaman mümkündür" ("Qurtuluş" jurnalı, N 3, 1935).

Türkiyənin "Cümhuriyyət" qəzeti 1944-cü il 9 may sayında azərbaycanlı sənətçilərin İstanbulda ayın 10-da Şəhər Teatrında "Arşın mal alan"ı komediya səhnəsində oynayaçaqları xəbəri dərc edilib. 15 aprel 1948-ci il tarixli sayıda isə "Yeni səs" teatrında "Məşədi İbad"ın 20 aprelədə səhnəyə qoyulacağı bildirilib.

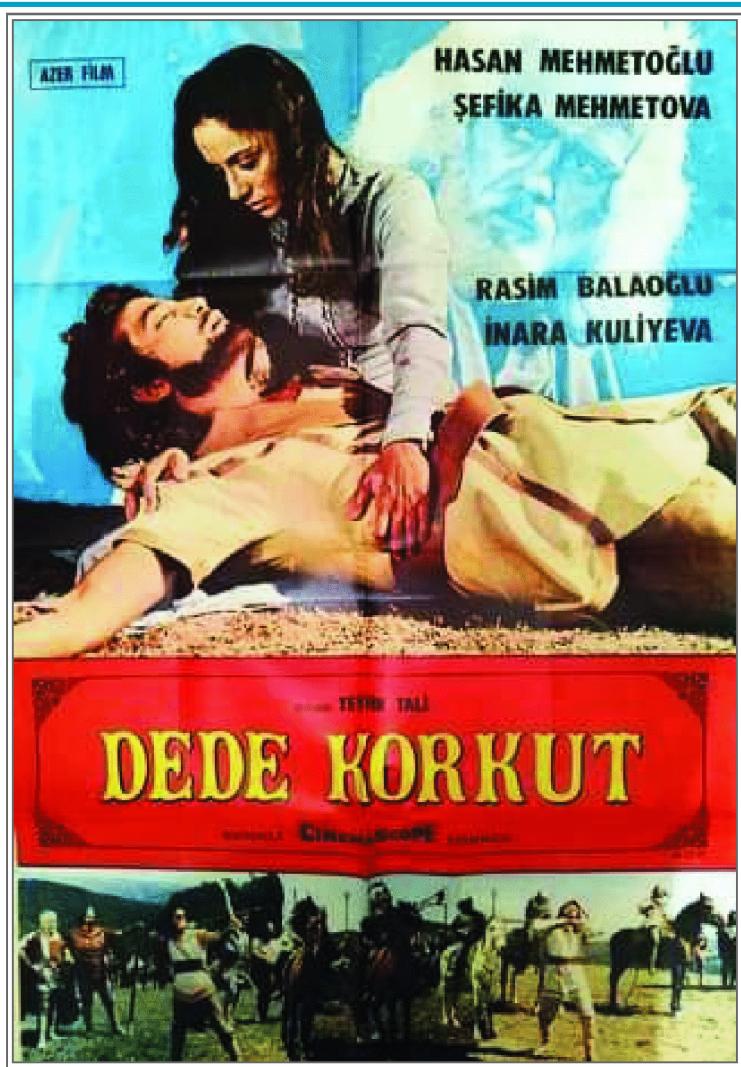
Sirkəcidə Azərbaycan kinosu

Türkiyənin "Sinema və tiyat-ro" dərgisinin 1934-cü il fevral sayındakı məlumatdan aydın olur ki, həmin il İstanbulun Sirkəci tramvay caddəsinin ən işlek yerdən "Azəri Türk Sinema Teatrı" fəaliyyətə başlayıb. Teatrda göstərilən filmlərin arasında azərbaycanlı aktyor və aktrisalar milli rəqsler və musiqi ifa ediblər. Burada sənət ifa edən heyətin əsas aktrisası Bayan Leyla adı ilə tanınan Leyla xanım olub. Jurnalda Leyla xanım haqqında müsbət fiqır qeyd edilib:

"Bu azərbaycanlı sənətkar məməkətimizə milli rəqsleri gətirir, göstərdiyi oyunlarda çox uğurlu olub və alqışlanıb. Öz məməkətlərinin xalis türkçisi ilə söylədiyi milli şərqlər, uyğun və düzgün bir orkestr tərəfindən sevinc bəş edən tərənnümü, xoş, qıvrıq oyunları ciddi şəkildə təqdir edilməlidir. Bayan Leyla və truppası hər getdiyi yerdə rəğbətlə qarşılanıb, sənətindəki incəlik və məharəti uğurunu göstərib. Ruhu oxşayan, milli duyğuları qabardan bu şərqlər və rəqslerə izlənməyə və dirlənməyə layiqdir".

Şəxsi arxivimizdə "Azəri Türk Sinema Teatrı"nda fəaliyyət göstərən Leyla xanımın və böyük ehtimalla onun truppasının üzvü olan Teymur adlı gənc sənətçinin milli geyimdə çəkilən fotoşəkilləri mövcuddur.

Türkiyənin "Cümhuriyyət" qəzeti 1940-ci il aprel ayının 1-

də dərc etdiyi "Sinemada bir yaranma hadisəsi" başlıqlı kiçik xəbərdə məlum olur ki, "Azəri Türk Sinema Teatrı" həmin il fəaliyyət göstərmiş. Yenə həmin qəzeti 1941-ci il 21 may tarixli sayında bu kinoteatrdə film göstərilərən qurğunun partladıgı və yanğın baş verdiyi xəbəri dərc olunub. Xəbərdə yanığının söndürüldüyü, film və makinanın 1000 lirə dəyərində sığortalıldığı qeyd edilib.

"Cümhuriyyət" qəzeti 10 avqust 1942-ci il tarixli sayında isə "Azəri Türk Sinema Teatrı"nın bələdiyyə nizamnamasına zidd hərəkətinə görə bir həftəlik

Azerbaycan baş müğənniyəsi LEYLA H.

bağlandıgı bildirilib. Yenə bu qəzeti 3 sentyabr 1947-ci il tarixli bir xəbərdə kinoteatrın adı çəkilir. Böyük ehtimalla, 1950-ci illərdə Sirkəcidəki "Azəri Türk Sinema Teatrı" fəaliyyətini dayandırıb.

Sovet Azərbaycanı filmləri Türkiyədə

"Soyuq müharibə" illərində Sovet Azərbaycanın çəkilən filmləri Türkiyədə yaşayan mühacirlərin izləməsi mümkün olub. "Mücahid" dərgisində dərc olunan "İsmail - Azeri film" başlıqlı kiçik xəbərdə oxuyuruz:

"25 noyabr 1962-ci il, saat 10:00-da Azərbaycan Gənclik Dərnəyi "Birlik film" in idxlə etdiyi "İsmayı - Ögey ana" adlı azəri

filminin orijinal (azəri şivəsi ilə) surətini İstanbulda yurdaşlara təqdim etdi. Filmdən önce dərnek başqanı tamaşaçılara xitabən bəle dedi: "Tamamilə azəri türkünün bir mehsulu olaraq burada bir əsər seyr edəcəksiniz. Bu gözəl bir mələmət kimi ta yurdumuzdan əsib bizə qədər varan havanı için-icin alarkən bundan 42 il öncəki müstəqil Azərbaycanı yaşayacaqı. Çünkü bu əsərdə istilanın bədbəxt hər hansı bir ləkəsi gözümüzə çarpmayacaqdır".

Qeyd edək ki, "Birlik film" in qurucusu da azərbaycanlı olub. 1946-ci ildə İskəndər Nəcəf adlı həmyerlimiz "Birlik film" şirkətini qurub, altı film istehsal edib. Bu filmlərin bəziləri Misirdə çəkilib və Misir kinematoqrafiyasının inkişafına töhfə verib. İskəndər bəy "Yerli Film Yapanlar Cəmiyyəti"-nin üzvü olub. "Birlik film" in çəkidiyi filmlər bunlardır: "Prangınız Mahkumlar" (1964), "Saadat Şarkısı" (1958), "Kocatepe'nin Beş Atlısı" (1952), "Dağların Kızı Ruhşar" (1952), "Çıldırın Kadın" (1948), "Yanık Kaval" (1947).

Sovet Azərbaycanında çəkili filmləri Türkiyədə ən çox təbliğ edən isə mühacir pilot Məhəmməd Altunbay olub. M. Altunbayın öz həyatı haqqında Türkiyədə "Kafkas Film" şirkəti tərəfindən iki hissəli "501 nömrəli hücre" adlı kino çəkilib. 1967-ci ildə çəkilən filmin girişində Azərbaycan Cumhuriyyətinin himni səsləndirilib.

M. Altunbay "Kafkas Film" şirkəti ilə "Sovietexport" şirkətindən 1977-ci ildə "Dədə Qorqud" filmının yayım hüququnu alıb. Türkiyə rəsmi orqanlarının Altunbay'a 25.02.1982-ci ildə təqdim etdiyi sənəddə "Dədə Qorqud" un bu ölkədə göstərilməsinə icazə verilib. Altunbay eyni illərdə "Nəsimi" filmının də Türkiyədə yayınlanması iznini əldə edib. Bu film Türkiyədə "Ölməyən fəzilət Topal Teymur və Nəsimi" adlı ilə təqdim olunub. Hər iki filmin Türkiyədəki afişası şəxsi arxivimizdə mövcuddur. Altunbay özək filmi olan "İbn Sina"nın da hüququnu əldə edib.

Oxu, oxut, abune ol!